

In memoriam

**Joxe Ramon Zubimendi
(Usurbil, 1952 - Gaintza, 2024)**

—Xabier Euzkitze—

Iazko abuztuaren 8an pausatu zen Joxe Ramon Zubimendi, Nafarroako Gaintzan. 1952an jaioa. Oso iaioa ere. Gauza askotan zaildu eta trebatu beharra egokitu zitzaion, izan ere.

Autobiografia labur eta gustagarria egin zuen:

Joxe Ramon Zubimendi Imatz,
idazlea eta euskaltzaina.
Euskal Herrian mundura sortua,
Urdaigako Errotaberrin jaioa,
Usurbilgo Elizalden hazia eta
Zubietako Etxeberri Txikin gizon egina.

Zubimendiren hilberri-txostena egin behar-eta, aipa nezake Usurbilgo ikastolan, hasieran titulurik gabe, irakasle izan zenekoa. Baina senekoa. Aipa nitzake euskarazko komunikazioaren alor ugaritan eginiko lanak. *Freelance* izateak behartu zuen eremu askotan mokoka ari izatera. *Freelance*. Langile beregaina, autonomia. Joxe Ramonen izaera eta gogo hitzaren erroak markatzen du ondoen: *free*. ‘Aske’ esan nahi du, baina baita ‘deslai’ ere. Aipa nezake idazlea izan zela; egokitzailea, kazetaria, irrati-nobelagilea, kalitate-kontrolaren antolatzailea edo hizkuntza arduraduna; bikoizketa-zuzendari lanetan aritu zela, gidoigile, aktore, itzultzaile, hizlari.

Aipa nezake 1993an Eusko Jaurlaritzak argitaratutako lana: *Idazkera-liburua*. Edo Sendoak handik bi urtera argitara emandako *Jokaera-liburua*. Baita Auspoa bildumaren 246. alea ere: 1997ko *Bidezkoak*. Edo gainerako liburuak.

Horiek guztiak aipa nitzakeen eta aipatu ditut zeharka, aipagarria eta goraipagarria izan baita Joxe Ramonen emana. Baina haien seme Joxe Mariren konplizitatez eta Pello Esnalen laguntzaz ondu dudan erretratu honetan, beste eta bestelako aipu batzuekin marraztu nahi dut Zubimendiren izaera.

Umetako Usurbil hartan, maiz joaten zen tren-geltokira, eta handik, trenbidean zehar, tuneleraino. Aita makia erresistentziara joan zenean han ezkutatu zela ikusi baitzuen, itzuli ere handixe itzuliko zela espero. Irudi indartsua da, ezbairik gabe, tunelean aitaren zain dagoen mutikoarena.

Baita handik urte batzuetara, hamabi-hamahiru zituela, nasan bi maletarekin trenaren zain dagoenarena ere. Lehenbiziko trenak Donostiara eramane zuen, bigarrenak Kordobara, Unibertsitate Laboralera. Hasierak ez ziren errazak izango, baina esperientzia hark oroitzapen onak utzi zizkion. Askotan esan izan zigun: «Euskara ahaztu egin zitzaidan!». Ez genion sekula sinetsi...

Gaintzara erretiratu zen azken urteetan. Naturaren maitale zen erabat, eta izadiarekin harreman estuan alderdi mistikoa eta espirituala are gehiago lantzeko abagunea izan zuen. Baita beste hainbat bidaia egitekoa ere: erroetaranzkoa, mitologiarenzkoa... Joxemiel Barandiaranekin izandako harremanak eta haren irakaspenek arrasto sakona utzi zuten Zubimendirengan. Erretiro harekin zenbait penatxo bat ere geratu zaigu: zenbait ingurutatik ere erretiratu egin zela, ez genuela haren azken urteetan hurbilago egoteko xantzarik izan. Geuk asmatu ez genuelako agian.

Zubimendiz egin nahi dudanez marrazki honetan –marrazki abstraktu eta nahasi samarra ziur aski, beti izan dut errerealismorako zailtasuna– Bernardo Atxagaren pintzelkada bat erantsiko dut orain, nirea baino trazu finagoa du eta. Atxagak igurtzi handia izan zuen Zubimendirekin. Duela ia 20 urte hau idatzi zuen asteasuarrak Joxe Ramonez: «Aspalditik ezagutzen dut Joxe Ramon Zubimendi, eta orain (1997an), bere nortasunari buruzko ohar bat egin beharreko honetan, zera ikusten dut garbi: ez duela bide ibilietatik inora joan nahi izan; beti izan duela arrunkekiak urruti uzteko gogo. Egun batean, hizkuntzaren inguruko borroka puri-purian zeudenean, euskara batuaren aurka zeudenei erasoka ikusiko zenuen; hurrengoan, Gabriel

Aresti bereziki arbuiatzen zen bolada batean, poetari bere mirespena eta maitasuna azaltzen; hurrenagokoan, berriz, euskara batuaren okerdura edota gehiegikeriak salatu eta tradizioa goraipatzen. Behin ere ez gehiengoarekin, baizik eta bere gisa, desertuan predikatzeak ematen duen tentsioa bereganatu nahi balu bezala: egoskor batzuetan, zorrotz askotan, umoretsu gehienetan. Eta beti aurrera, aurrera beti».

Pintzelkada hori gustatu zitzaion Antonio Zabalarari ere. Hala aitortu zion Joxe Ramoni berari: «Esango nuke Atxagak erretratu egokia egin dizula, Joxe Ramon. Eta kontuan hartu *egoskor* hitzak bi esanahi dituela gaztelaniaz, *tenaz* eta *terco*, eta euskarak ondo bereizten dituela *egoskortasuna* eta *egoskorkeria*. Gure artean, berriz, gizonak egoskor samarra izan beharra dauka aurrera egin ahal izateko; batez ere, zu eta ni bezala, bakarkako langilea denak».

Mikel Zalbidek ere ñabardura politak egin ditu marrazkian: hiltun garbia, hitz-etorri onekoa, esaldi-moldaeraz jator eta doinueraz eredugarri. Idazle argi, prosa-moldez zuzen eta egoki, batasun-arauei betetzailerik zintzo. Euskaltzale sendo, herrigintzaren hainbat pausorekin kezkatu. Corpus-plangintzaren inplementazio alorrean, administrazioan eta Euskaltzaindian, lankide baliotsu.

Andres Alberdik EIMAn egin zuen topo Zubimendirekin, irakas-materialgintzan. Ez dauka saltzeko. «Gizon jantzia eta eruditua zen Joxe Ramon Zubimendi, haren liburuak dira horren erakusgarriarik onena. Eta eskarmentu handiko euskalaria; izan kontuan Euskaltzaindiaren JAGONET kontsultaz-erbitzuko arduradun fin eta prestua izan zela urte askoan, erretiroa hartu zuen arte (2000-2015). Gizon umoretsu eta zirtolari modura ageri zen beti lagun artean, bai lan-bileretan, bai otordu-garaietan ere, nahiz harremanik ez zuen jendearekin gizon hotz eta burgoi iruditua».

Harremanak eraman ninduen ni neu ere Joxe Ramon biziki estimatzera. Joxemari Aranalde hil zenean, niri proposatu zidaten Euskaltzaindiaren Herri Literatura Batzordean haren lekua hartzea. Horrek eman zidan talde zoragarri bateko kide izateko parada: Emil Larre, Jexux Mari Etxezarreta, Abel Muniategi, Antton Haranburu, Joxemari Iriondo, Pello Esnal, Jabier Kaltzakorta, Patziku Perurena eta Joxe Ramon Zubimendi. Ez dakit Euskaltzaindiari ekarpen handirik egin genion, talde hark niri sekulakoa.

Zalantza batzuetako pertsona izaki, bilera osteko afalorduak baliatzen nituen Joxe Ramoni galderak egiteko. JAGONET zerbitzuan banaka bidali behar izaten

zitzaizkion, afalostean bata bestearen atzetik. «Etzakela pentsa konturatzen ez naizenik, alu hori», esaten zidan. Erabat limurtzen ninduen, bazuen erabat hipnotiko gertatzen zitzaidan zera bat. Eta beti eskertuko diot euskal munduak txera handirik egiten ez zidan bolada batean artikulu baten bidez eman zidan babes publikoa. *Bidezkoak* liburuan jaso zuen gero.

Familiak aukeratu du Joxe Ramonen irudi hau. Zigarreta eskuan, irri murrizta ezpainetan, zeharka begira baina soa ongi finkaturik. Patxadan, gozo, sendo.

Jagon aditza ezin hobeki ezkontzen da Joxe Ramonek sinesten eta maite zuen zernahiz erakusten zuen jarrerarekin. Azken erretiroa hartu duen honetan, falta baita Usurbilen, falta Zubietan, falta Gaintzan... bego gure oroitzapenen eta esker onaren aintzan, bertatik zirika eta *jagon* gaitzan.